

Sygn.akt III AUa 264/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 czerwca 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Marek Szymanowski (spr.)

Sędziowie: SA Barbara Orechwa-Zawadzka

SA Dorota Elżbieta Zarzecka

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 6 czerwca 2019 r. w B.

sprawy z odwołania B. Ł.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o emeryturę

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Suwałkach III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 lutego 2019 r. sygn. akt III U 275/18

I. oddala apelację;

II. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. na rzecz B. Ł. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję.

SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Marek Szymanowski SSA Barbara Orechwa-Zawadzka

Sygn. akt III AUa 264/19

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z 23.03.2018 r. odmówił B. Ł. prawa do emerytury na mocy art. 184 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

W uzasadnieniu wskazał, że ubezpieczony nie udowodnił wymaganego 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy i nie osiągnął wieku emerytalnego wynoszącego co najmniej 60 lat. Do stażu pracy w warunkach szczególnych organ rentowy nie uwzględnił okresu zatrudnienia w (...) Zakładach (...) **od 4.08.1975 r. do 31.07.1992 r.**, ponieważ nie został on udokumentowany świadectwem pracy w warunkach szczególnych wystawionym przez macierzysty zakład pracy, lecz świadectwem wystawionym przez przechowawcę akt osobowych po zlikwidowanym zakładzie. Organ ten nie jest zaś upoważniony do potwierdzania

okresów zatrudnienia w warunkach szczególnych. Ponadto organ podniósł, że odwołujący urodził się (...), a wniosek o emeryturę złożył 2.03.2018 r. Na dzień 1.01.1999 r. udowodnił 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych.

W odwołaniu od tej decyzji B. Ł. domagał się jej zmiany i uwzględnienia świadectwa pracy określającego okres pracy w warunkach szczególnych od 4.08.1975 r. do 31.07.1992 r.

Wyrokiem z dnia 22 lutego 2019r. Sąd Okręgowy w Suwałkach zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od dnia 1 kwietnia 2016r. tj. ukończenia 60 roku życia i osiągnięcia wymaganego wieku niezbędnego do nabycia emerytury w szczególnych warunkach. Oprócz ustalenia osiągnięcia wieku emerytalnego z dnia 1.04.2016r. Sąd Okręgowy ustalił także spełnienie przez wnioskodawcy na dzień 1.01.1999 r. pozostałych przesłanek nabycia świadczenia, w szczególności legitymowania się na tę datę 15 stażem pracy w warunkach szczególnych, co organ rentowy kwestionował.

Sąd Okręgowy wskazał, iż czyniąc swoje ustalenia podziela pogląd prezentowany w orzecznictwie, że w postępowaniu przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość mogą być udowodniane wszelkimi środkami dowodowymi, przewidzianymi w kodeksie postępowania cywilnego. Przepisy tej ustawy nie przewidują bowiem w tym względzie żadnych ograniczeń w postępowaniu przed sądami.

Rozważaniu Sądu Okręgowego pod kątem pracy w warunkach szczególnych i ostatecznie uwzględnieniu podlegał okres zatrudniania w (...) Zakładach (...) Oddział w S. od 4.08.1975 r. do 31.07.1992 r. Z dokumentacji znajdującej się w aktach osobowych wynikało, że odwołujący się został zatrudniony na stanowisko obuwnika. Następnie od 27.04.1978 r. do 07.05.1980 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Po jej zakończeniu został ponownie zatrudniony w A. od 26.05.1980 r. na stanowisku robotnika akordowego, a od 1.01.1981 r. otrzymał angaż na stanowisko obuwnika, od 31.07.1982 r. - obuwnik wykrawacz, od 2.01.1990 r. - wykrawacz i od 2.01.1991 r. - montażysta. Praca odbywała się w systemie dwuzmianowym.

Z uwagi na brak zakresów obowiązków i rodzaju wykonywanych czynności, a także w celu ustalenia, na czym polegała praca na powyższych stanowiskach Sąd dopuścił dowód z zeznań świadków: M. M., A. M., W. P. i W. W. oraz odwołującego się. Wynikało z nich, że B. Ł. pracował na hali montażowej i ćwikował (montował) buty - noski i boki. Wykrawał również na maszynie spody, podeszwy i obcasy. Przed zakończeniem pracy wywoził również odpady związane z produkcją obuwia. Na oddziale wykrawania nie było klejów, używano ich na oddziale montażu. Klejono przy pomocy butaprenu i utwardzacza. Montażyści oraz inni pracownicy z tego oddziału nie nosili masek.

W celu ustalenia, czy w spornym okresie odwołujący się pracował w warunkach szczególnych, Sąd dopuścił dowód z dwóch opinii biegłych sądowych z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

Pierwszą opinię wydał biegły Z. C., który w oparciu o analizę akt osobowych i zeznania świadków M. M. oraz A. M., a także odwołującego się nie stwierdził, aby praca wykonywana przez B. Ł. w tym okresie była pracą w warunkach szczególnych. Wskazywał, że żadne z zajmowanych przez niego w tym okresie stanowisk pracy nie zostało wymienione bezpośrednio w rozporządzeniu Rady Ministrów z 7.02.1983 r. Za pracę w warunkach szczególnych można byłoby uznać tylko te wykonywane bezpośrednio ze szlifowaniem, klejeniem i wykończeniem wyrobów przemysłu skórzanego. Odwołujący się nie wykonywał jednak prac związanych ze szlifowaniem, klejeniem czy wykańczaniem wyrobów skórzanych. Dodatkowo wskazał, że wywożenie odpadów poprodukcyjnych nie należy do pracy w warunkach szczególnych. Praca zaś na stanowisku montażyisty mogłaby być jedynie zaliczona do pracy w warunkach szczególnych, gdyby polegała na oklejaniu elementów składających się na but. W swojej opinii biegły wskazał również, że w aktach osobowych nie ma dokumentów, które w sposób jednoznaczny wskazywałyby, jakie czynności odwołujący się wykonywał na stanowisku obuwnika jako pracownik akordowy.

W wyniku zastrzeżeń odwołującego się i po uzupełnieniu materiału dowodowego m.in. o zeznania świadków W. P. i W. W., którzy szczegółowo wskazali na charakter pracy odwołującego się związany z wykrawaniem wyrobów i ich klejeniem, przy czym odwołujący się stale niemal pracował, Sąd dopuścił dowód z opinii innego biegłego z zakresu bhp - K. P., który zaopiniował, iż rodzaj pracy wykonywanej przez odwołującego się w spornym okresie, pozwala

zakwalifikować ją według załącznika rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w okresach:

- od 4.08.1975 r. do 25.05.1980 r. do Działu VII. W przemyśle lekkim, pod pozycją 14 prace związane ze szlifowaniem, klejeniem i wykańczaniem wyrobów przemysłu skórzanego;

- od 26.05.1980 r. do 30.09.1990 r. do Działu VII. W przemyśle lekkim, pod pozycją 12 produkcja spodów obuwniczych ze skóry, gumy i tworzyw sztucznych oraz klejenie i powlekanie tkanin obuwniczych;

- od 01.10.1990 r. do 31.07.1992 r. do Działu VII. W przemyśle lekkim pod pozycją 14 prace związane ze szlifowaniem, klejeniem i wykańczaniem wyrobów przemysłu skórzanego.

Biegły K. P. szczegółowo przytoczył zeznania świadków, B. Ł. oraz konkluzje opinii pierwszego biegłego i zastrzeżenia odwołującego się. Analizując zaś środowisko pracy, w jakim był zatrudniony odwołujący się, biegły powołał się m.in. na sprawę o sygn. III U 426/05 z odwołania świadka W. P. przeciwko ZUS o emeryturę, w której wskazano, iż Powiatowy Państwowy Inspektor Sanitarny nie archiwizuje już badań środowiska pracy wykonanych w PP (...) Zakłady (...) w S., potwierdzających spełnienie norm higienicznych środowiska pracy, przy narażeniu na czynniki szkodliwe. Znane wyniki badań czynników szkodliwych w środowisku pracy z lat osiemdziesiątych wykazywały przekroczenia stężenia benzyny ekstrakcyjnej przy klejeniu obuwia. Wyniki pomiaru hałasu z tego okresu wykonane przez (...) w S. wskazały na poziom 88 dB (85dB to (...) (najwyższe dopuszczalne natężenie hałasuj) na manipulacji przy wycinarkach obuwia. W obliczu takiego materiału dowodowego w sprawie, biegły wskazał, że na zaliczenie pracy odwołującego się do warunków szczególnych, w istotny sposób wpływa analiza występujących zagrożeń dla życia lub zdrowia w miejscu pracy, przy wykrawaniu spodów i montażu obuwia. W oparciu o dane literaturowe oraz wyniki badań środowiska pracy (...) Zakładów (...), wykonane przez (...) w S., biegły zidentyfikował następujące czynniki szkodliwe, uciążliwe i niebezpieczne:

Czynniki szkodliwe:

- hałas - możliwość uszkodzenia słuchu;
- szkodliwe czynniki pyłowe: pyły ze skór - możliwość chorób układu oddechowego (w tym uczuleń i chorób alergicznych);
- szkodliwe czynniki chemiczne: toluen, benzen, octan butylu, nitrobenzen i benzyna;
- szkodliwe czynniki biologiczne - bakterie (pałeczki gram-dodatnie) i alergeny białkowe. Czynniki uciążliwe:
- wymuszona, najczęściej stojąca pozycja ciała podczas pracy (ból pleców, nóg, ramion i rąk);
- ręczny transport ciężarów - dolegliwości bólowe wynikające z przeciążenia układu mięśniowo-szkieletowego;
- obciążenia układu mięśniowo-szkieletowego wynikające z pracy powtarzalnej w tym (...) (zespół kanału cieśni nadgarstka).

Czynniki niebezpieczne:

- urazy w wyniku wypadków przy maszynach w ruchu w tym przy prasach - obcięcie, zmiżdżenie, wciągnięcie, pochwycenie kończyn górnych;
- urazy podczas pracy ręcznymi narzędziami w tym młotkami, nożycami itp. - skaleczenia, stłuczenia.

Biegły wskazał, iż istnieją niepodważalne dowody, że w (...) Zakładach (...) przekroczone były normy higieniczne środowiska pracy, w tym hałasu (88dB) i benzyny (sprawozdanie z badań wykonane przez (...) w latach osiemdziesiątych i przywołane w sprawie III U 426/05). Wykonując prace przy produkcji obuwia, odwołujący

się był narażony na hałas. Ekwiwalentny więc poziom natężenia dźwięku w obszarach pracy pras do wykrawania spodów, był na poziomie 88dB. Szczególnie negatywny wpływ hałasu na pracowników jest zaś powszechnie znany. Szkodliwe czynniki pyłowe - pyły organiczne, których podstawową materią są cząstki różnych elementów zwierzęcych. Zwykle są to mieszaniny, w których obok cząstek zwierzęcych znajdują się też cząstki nieorganiczne oraz bogato reprezentowana mikroflora i makroflora wraz z wytwarzanymi przez nie substancjami, co jest składnikiem charakterystycznym dla tej rodziny pyłów. Nieomal we wszystkich pyłach organicznych pochodzenia roślinnego i zwierzęcego występują drobnoustroje, a także endotoksyny. Czynniki biologiczne w kontakcie ze skórą zwierzęcą to głównie bakterie, alergeny białkowe świń i owiec oraz zwierzęta skórnikowate. Odwołujący się miał ciągły kontakt ze skórą będąc narażony na czynniki wyżej wymienione. Do zdrowotnych skutków ekspozycji możemy zaliczyć bardzo szerokie spektrum chorób zakaźnych lub pasożytniczych. Szkodliwe również czynniki chemiczne oddziałujące na odwołującego się to głównie opary klejów i rozpuszczalników stosowanych w procesach produkcji obuwia. Nie można wykluczyć znaczącego narażenia na szkodliwe czynniki chemiczne, w tym czynniki toksyczne i rakotwórcze. Stosowany w procesie butapren i inne kleje kauczukowe to dyspersja kauczuku naturalnego lub syntetycznego w rozpuszczalnikach organicznych. W procesie produkcji obuwia wykorzystywano butapren, który jest klejem produkowanym w oparciu o kauczuk chloroprenowy, żywice fenolowo-formaldehydowe oraz wypełniacze i rozpuszczalniki organiczne (benzyna, toluen, ksylen, octan etylu). Klej ten stosowany jest do klejenia skóry naturalnej i syntetycznej, gumy, tkanin z surowców naturalnych, filcu oraz kombinacji wymienionych materiałów ze sobą. Szczególnie przydatny jest do klejenia obuwia, np. łączenia wierzchów z podeszwami. Klej ten stosuje się na zimno, pokrywając obie klejone powierzchnie i łącząc je z sobą po tym, jak z kleju wyparuje większość rozpuszczalnika. Również stosowana benzyna ekstrakcyjna jest mieszaniną węglowodorów alifatycznych i aromatycznych, używana w produkcji obuwia głównie jako rozcieńczalnik do doprowadzania klejów do lepkości roboczej oraz do mycia sprzętu. Benzyna ekstrakcyjna działa szkodliwie w przypadku narażenia drogą oddechową - stwarza poważne zagrożenie dla zdrowia w następstwie działania długofalowego. Pary benzenu tworzą mieszaniny wybuchowe z powietrzem, ponieważ są cięższe od powietrza i gromadzą się przy powierzchni ziemi. Benzen jest substancją mogącą powodować raka. Fakt, że benzen jest czynnikiem wywołującym białaczkę u ludzi w warunkach narażenia zawodowego został dobrze udokumentowany na podstawie wyników licznych badań epidemiologicznych.

Mając na uwadze powyższe, jak również rodzaj pracy wykonywanej przez odwołującego się w poszczególnych okresach, a opisanej przez świadków przesłuchanych w sprawie i w ogóle charakteru pracy w (...) Zakładach (...), należało zakwalifikować ją do odpowiedniej pozycji Wykazu A załącznika rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Stanowiska pracy na których pracował B. Ł. wymienione są również w Wykazie A zarządzenia nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy Resortu (...) Chemicznego i Lekkiego i tak:

- pkt. 12. Produkcja spodów obuwniczych ze skóry, gumy i tworzyw sztucznych oraz klejenie i powlekanie tkanin obuwniczych:

7) obuwnik - wykrawacz (przy wykrawaniu elementów spodowych obuwia oraz przy wykrawaniu wielowarstwowym tekstyli);

- pkt 14. Prace związane ze szlifowaniem, klejeniem i wykańczaniem wyrobów przemysłu skórzanego:

2) obuwnik - montażysta, formowacz, szwacz (przy nanoszeniu kleju i sklejanie elementów wyrobów z użyciem klejów toksycznych);

4) obuwnik - montażysta, formowacz, szwacz (przy formowaniu cholewek, ćwiekowaniu i przesywaniu obuwia - dublowaniu).

Biegły zaznaczył, że rozporządzenie, jak i zarządzanie wymieniają dwie zasadnicze czynności, które bezspornie odwołujący się wykonywał w całym spornym okresie zatrudnienia, t.j. wykrawanie spodów na prasach i montaż obuwia z klejeniem. Czynność wywożenia odpadów po zakończeniu czynności głównych i pomocniczych jest tzw.

czasem przygotowawczo-zakończeniowym, bez którego proces technologiczny by nie istniał. Proces produkcji obuwia przewidywał wykonywanie takiej czynności. Odwołujący się, wywołując odpady w znaczący sposób narażony był na obciążenie układu mięśniowo-szkieletowego podczas transportu wózka i nie bez wpływu na jego zdrowie były unoszące się opary rozpuszczalników organicznych z butaprenu w tym toluen, benzen, benzyna i trichloroetylen. W tym stanie faktycznym biegły zaopiniował, że w spornych okresach związanych z procesem produkcji obuwia w warunkach przekroczenia higienicznych norm środowiska pracy, wskazujących na ich znaczną szkodliwość dla zdrowia, decyduje o zaliczeniu wykonywanych przez odwołującego się czynności do pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy w pełni uwzględnił czyniąc swoje ustalenia opinie drugiego biegłego z zakresu bhp, który w sposób szczegółowy i wyczerpujący przedstawił kwestie związane ze środowiskiem pracy - nie tylko przy produkcji obuwia w ogóle, ale w tym konkretnym zakładzie pracy i zestawiał je z zapisami Wykazu A. Zgromadzony w sprawie materiał dowodowy został przez biegłego szczegółowo przeanalizowany w oparciu o posiadaną przez niego wiedzę praktyczną i teoretyczną. Zastrzeżenia organu rentowego, który nie zgodził się z opinią biegłego P., nie wskazywały zaś na istotne uchybienia merytoryczne czy też faktyczne. Pierwszy biegły kwestie sporną potraktował schematycznie, bez dokładnej analizy środowiska pracy, które panowało w zakładzie pracy. Nie można wykluczyć, że uzupełnienie materiału dowodowego o dodatkowe zeznania świadków mogły spowodować zmianę stanowiska biegłego, jednak w sytuacji krytycznego stanowiska po stronie odwołującego się i przedstawionych przez niego zastrzeżeń, Sąd zdecydował o powołaniu innego biegłego z zakresu bhp.

Mając powyższe okoliczności na uwadze, Sąd pierwszej instancji stwierdził, że odwołujący się spełnił wszystkie warunki do otrzymania emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Posiada bowiem 25-letni okres składkowy i nieskładkowy niezbędny do jej otrzymania, w tym 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Wiek zaś 60 lat osiągnął 1.04.2018 r.

W związku z tym Sąd Okręgowy, na mocy art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał B. Ł. prawo do emerytury od 1.04.2018 r., t.j. daty ukończenia 60 roku życia.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B., zaskarżając go w całości. W tym zakresie zarzucił orzeczeniu naruszenie:

1. przepisów postępowania, a w szczególności art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie przez Sąd ustaleń faktycznych, sprzecznych z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, polegających na ustaleniu, że w okresie 4.08.1975 r. do 23.04.1978 r. oraz od 26.05.1980 r. do 31.07.1992 r. w okresie zatrudnienia w (...) Zakładach (...) Oddział w S. odwołujący wykonywał pracę w warunkach szczególnych przewidzianą w wykazie A dziale VII poz. 13 przy szlifowaniu, klejeniu i wykańczaniu wyrobów przemysłu skózanego zgodnie z załącznikiem do Rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. i w związku z tym nabył prawo do wcześniejszej emerytury;

2. przepisów prawa materialnego, a w szczególności art.184 w zw. z art. 32 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze poprzez przyjęcie przez Sąd, iż B. Ł. legitymuje się okresem pracy w szczególnych warunkach wynoszącym co najmniej 15 lat i z tego tytułu należy przyznać mu prawo do wcześniejszej emerytury.

Wskazując na powyższe, organ rentowy wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenia odwołania od decyzji.

W odpowiedzi na apelację pełnomocnik wnioskodawcy podjął polemikę z zarzutami apelacji, wniósł o jej oddalenie i zasądzenie na rzecz wnioskodawcy od organu rentowego kosztów postępowania procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna.

Na wstępie przypomnieć wypada, iż prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach na podstawie art. 184 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U.2018.1270 j.t. ze zm., zwanej dalej „ustawą emerytalną”). Zgodnie z tym przepisem, ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu niższego wieku emerytalnego (przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40), jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy (tj. 1 stycznia 1999 r.) osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat – dla kobiet i 65 lat – dla mężczyzn oraz posiadają niezbędny okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27, tj. co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn. Warunkiem uzyskania emerytury wcześniejszej jest również nieprzystąpienie do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenie wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa (art. 184 ust. 1 i 2 ustawy). Stosownie do art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których ubezpieczonym przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. W tym względzie ustawa emerytalna odsyła do przepisów Rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r., Nr 8, poz. 43, zwanego dalej „rozporządzeniem”). Przepis § 4 rozporządzenia zawiera przesłankę odpowiednio długiego okresu pracy w warunkach szczególnych. Stosownie do tego przepisu pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w **wykazie A**, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: po pierwsze – jeżeli osiągnął wiek emerytalny wynoszący 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, a po drugie – ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy (§ 2 rozporządzenia).

Prawdą jest, co podkreśla Sąd Okręgowy, iż w ukształtowanym w nawiązaniu do art. 473 § k.p.c. orzecznictwie dominuje pogląd, że w postępowaniu przed sądem w sprawach o świadczenia emerytalno-rentowe nie obowiązują ograniczenia dowodowe, a zatem prowadzenie dowodu z zeznań świadków lub z przesłuchania stron nie podlega żadnym ograniczeniom. Nie może zatem ulegać wątpliwości, że pracownik albo ubezpieczony ubiegający się o świadczenie z ubezpieczenia społecznego może w postępowaniu przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych wszelkimi dowodami wykazywać okoliczności, od których zależą jego uprawnienia z tytułu ubezpieczenia - także wówczas, gdy z dokumentu np. świadectwa pracy - wynika co innego (por. np. wyrok SN z dnia 9 kwietnia 2009 r. I UK 316/08 ; wyrok SN z dn. 02.02.1996 r. II URN 3/95, OSNP 1996/16/239; wyrok SN z dnia 06.09.1995 r. , II URN 23/95 OSNP 1996/5/77). Uprawnione było zatem prowadzenie w sprawie przez Sąd I instancji szerokiego postępowania dowodowego w kierunku określenia charakteru pracy wnioskodawcy w spornym okresie, pod kątem możliwości jej przypisania do odpowiedniej pozycji w wykazie A (załącznika Nr 1 do rozporządzenia), o czym jeszcze niżej .

Zaprobować trzeba odstąpienie przez Sąd Okręgowy od oceny legalności decyzji na moment wydania decyzji. Poza sporem było, iż na te chwile jej wydania tj. 23 marca 2018r. nie osiągnął jeszcze 60 lat, co stało się tydzień później 1.04.2018r. Jak wiadomo jednak utrwalone orzecznictwo dopuszcza na zasadzie wyjątku uwzględnienie przez sąd spełnienia określonej przesłanki świadczenia w szczególności takiej, której spełnienie jest oczywiste (jak np. osiągnięcie wieku emerytalnego) po dacie wydania decyzji na etapie postępowania sądowego (por. w tym zakresie wyrok SN z 25.01.2005r. I UK 152/04 OSNP 2005/17/273 ; wyrok z dnia 2 sierpnia 2007 r. III UK 25/07, OSNP 2008/19-20/293; wyrok SN z 10.03.1998r., II UKN 555/97, OSNP 1999/5/181. Oraz wyroki SN: z 7.02.2002 r. II UKN 13/01 OSNP 2003/22/549, z 2.08. 2007 r. III UK 25/07, OSNP 2008/19-20/293.).

W rozpoznawanej sprawie nie budziło wątpliwości złożenie wniosku o przekazanie środków zgromadzonych w otwartym funduszu emerytalnym na dochody budżetu państwa.

Przechodząc do podniesionych w apelacji zarzutów – zdaniem Sądu Apelacyjnego nie prowadzą one do podważenia ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia. Ocena przeprowadzonych dowodów uwzględnia zasady doświadczenia życiowego i logicznego rozumowania oraz nie przekracza granic swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1 k.p.c.). Zdaniem Sądu Apelacyjnego art. 233 § 1 k.p.c., uprawnia sąd do oceny wiarygodności i mocy dowodów według własnego przekonania na podstawie wszechstronnego rozważenia materiału. Z jednej zatem strony sąd orzekający uprawniony jest do oceny tychże dowodów według własnego przekonania z drugiej natomiast sam jest zobowiązany do wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Uprawnienie sądu do oceny dowodów według własnego przekonania nie oznacza oczywiście dowolności w tej ocenie, bowiem poza sporem winno być, iż dokonując tej oceny sąd nie może ignorować zasad logiki, osiągnięć nauki, doświadczenia czy też wyciągać wniosków nie wynikających z materiału dowodowego. Dopuszczenie się obraży art. 233 § 1 k.p.c. przez sąd może więc polegać albo na przekroczeniu granic swobody oceny wyznaczonej logiką, doświadczeniem, zasadami nauki albo też na nie dokonaniu przez sąd wszechstronnego rozważania sprawy. W tym drugim przypadku wyciągnięte przez sąd wnioski mogą być logiczne i zgodne z doświadczeniem życiowym, jednakże sąd czyni je w oparciu o część materiału dowodowego, a pozostałą część tego materiału, która pozwoliłaby na wyciągnięcie innych wniosków, pomija. Jak wspomniano swobodna ocena dowodów rozumiana jak wyżej jest prawem sądu orzekającego – stąd kontrola prawidłowości tej oceny dokonywana przez sąd odwoławczy musi być z reguły ostrożna, pamiętać bowiem należy o tym, iż sąd odwoławczy w tym zakresie dokonuje prawidłowości oceny dowodów, których sam nie przeprowadził. Podobna wykładnia art. 233 §1 k.p.c. była przedmiotem licznych orzeczeń Sądu Najwyższego (por. m.in. wyrok SN 27.09.2002 r. II CKN 817/00; wyrok SN z 16.04.2002 r. V CKN 1446/00; wyrok SN z 14.03.2002 r. IV CKN 859/00 i inne). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem art. 233 §1 k.p.c. zawiera jednak nakaz - nie doznający wyjątku, aby wyrażona ocena w aspekcie wiarygodności dokonana była na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału w sprawie oraz uwzględnienie wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2002 r. IV CKN 1256/00 lex nr 80267 ; wyrok SN z dnia 26 stycznia 2000 r. III CKN 562/98 (...); postanowienie SN dnia 23 stycznia 2002 r. II CKN 691/99 LEX nr 54339, Prok.i Pr.-wkl. (...)). W tym względzie Sąd Apelacyjny, dokonując analizy dowodów ocenionych już przez Sąd Okręgowy, nie ma podstaw do przyjęcia, iż ocena ta była niepełna, nielogiczna, wadliwa, nietrafna albo oderwana od zasad doświadczenia życiowego.

Dla oceny charakteru pracy odwołującego w spornym okresie nie było wystarczające posiadane przez niego wystawione przez (...) w B. świadectwa pracy wskazuje sporny okres pracy jako okres pracy w szczególnych warunkach – bowiem zostało ono zakwestionowane przez organ netowy co wymagało przeprowadzenie postępowania dowodowego w tym zakresie. Przypomnieć tu trzeba, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem treść świadectwa pracy oraz świadectwa pracy w szczególnych warunkach może być podważana w każdy sposób. Dokonana przez pracodawcę w świadectwie pracy w szczególnych warunkach ocena charakteru zatrudnienia pracownika nie jest dla sądu wiążąca, dokument ten podlega co do swojej wiarygodności i mocy dowodowej takiej samej ocenie, jak każdy inny dowód. Świadectwo pracy jako dowód z dokumentu nie ma natomiast silniejszej mocy dowodowej niż dowód z zeznań świadków lub z przesłuchania stron (por. w tym zakresie wyrok SN z dnia 5 października 2011 r. II UK 43/11 LEX nr 1108484) np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2005 r., II UK 15/05, LEX nr 603168 oraz wyroki tego Sądu z dnia 3 października 2000 r., I CKN 804/98, LEX nr 50890; z dnia 30 czerwca 2004 r., IV CK 474/03, OSNC 2005 nr 6, poz. 113; z dnia 9 kwietnia 2009 r., I UK 316/08, LEX nr 707858; z dnia 6 stycznia 2009 r., II UK 117/08, OSNP 2010 nr 13-14, poz. 167; z dnia 27 lipca 2010 r., II CSK 119/10, LEX nr 603161). W niniejszej sprawie świadectwo nie pochodziło nawet od pracodawcy, lecz od podmiotu wykonującego zamiast nieistniejącego pracodawcy jego obowiązki, co tym bardziej czyniło przeprowadzenie postępowania dowodowego umożliwiającego weryfikację przedmiotowego świadectwa.

Sąd Okręgowy zasadnie zatem dopuścił na tę okoliczność dowód z akt osobowych, zeznań świadków, odwołującego oraz z opinii dwóch biegłych sądowych z zakresu BHP.

Niewątpliwie w okresie od 4.08.1975 r. do 31.07.1992 r. (w tym okresie odbył też służbę wojskową) odwołujący wykonywał pracę na rzecz (...) Zakładów (...) na stanowisku montażysta (świadectwo pracy, k. 1 akt osobowych).

W innych dokumentach znajdujących się w aktach osobowych stanowisko B. Ł. określane jest także jako wykrawacz, obuwnik–wykrawacz, obuwnik, siekacz skór - mechanicznie, obuwnik-montażysta, robotnik akordowy (odpowiednio k. 2, k. 3, k. 5, k. 18, k. 20, k. 22 akt osobowych).

Zgodnie z opinią pierwszego biegłego z zakresu BHP (k. 21 -k. 27) praca odwołującego na stanowisku montażysty polegająca na oklejaniu butów kwalifikowała się jako wykonywana w warunkach szczególnych w oparciu o wymagania określone w wykazie A Dziale VII, poz. 14 rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Biegły sądowy nie uznał jednak za wykonywaną w takich warunkach pracy obuwnika, co uzasadnił brakiem ustalenia, jakie dokładnie czynności wchodziły w zakres obowiązków pracownika na takim stanowisku.

Kwestia ta została jednak wyjaśniona w dalszym postępowaniu dowodowym na podstawie zeznań W. P. i W. W., które korespondowały nie tylko ze sobą, z zeznaniami poprzednich świadków oraz z informacjami uzyskanymi od odwołującego, ale także z ustaleniami poczynionymi w innych sprawach o prawo do emerytury w związku z wykonywaniem pracy w szczególnych warunkach w (...) Zakładach (...): III U 371/13, III U 426/05, III U 380/09, III U 401/10, III U 399/09. W postępowaniach o wymienionych sygnaturach akt – podobnie jak w przedmiotowej sprawie – zasadniczą kwestią przy uznaniu pracy za wykonywaną w szczególnych warunkach była ocena, czy obowiązki wykonywane na stanowisku montażysty, obuwnika, obuwnika-montażysty, a także przy ćwiekowaniu i wykrawaniu stanowiły pracę w szczególnych warunkach. Ustalenia Sądu pierwszej instancji w zakresie określenia konkretnych czynności B. Ł. właściwych dla wymienionych nazw stanowisk oraz czynności okazały się zbieżne z ustaleniami dokonanymi przez sądy w powyższych sprawach.

Waga oraz zakres ustaleń dokonanych po sporządzeniu opinii specjalistycznej z 10.07.2018 r. wskazuje na to, że materiał dowodowy poddany analizie przez pierwszego biegłego z zakresu BHP i stanowiący podstawę jego opinii był w dużym stopniu niepełny. Trafnie więc Sąd pierwszej instancji oparł swoje rozstrzygnięcie na opinii z 15.01.2019 r. (k. 72 – k. 78v.) sporządzonej przez drugiego specjalistę BHP.

Biegły ten wykazał, iż rodzaj pracy wnioskodawcy, wykonywanej w poszczególnych okresach, pozwala zakwalifikować ją do odpowiedniej pozycji Wykazu A załącznika rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Biegły sądowy słusznie wskazał, że stanowiska pracy, na których pracował B. Ł. wymienione są również w Wykazie A zarządzenia nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z 7.07.1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy Resortu (...) Chemicznego i Lekkiego:

pkt. 12. Produkcja spodów obuwniczych ze skóry, gumy i tworzyw sztucznych oraz klejenie i powlekanie tkanin obuwniczych:

7) obuwnik - wykrawacz (przy wykrawaniu elementów spodowych obuwia oraz przy wykrawaniu wielowarstwowym tekstyli);

pkt 14. Prace związane ze szlifowaniem, klejeniem i wykańczaniem wyrobów przemysłu skórzanego:

2) obuwnik - montażysta, formowacz, szwacz (przy nanoszeniu kleju i sklejanii elementów wyrobów z użyciem klejów toksycznych);

c4) obuwnik - montażysta, formowacz, szwacz (przy formowaniu cholewek, ćwiekowaniu i przesywaniu obuwia - dublowaniu);

Prawdą jest, iż wykazy resortowe (w tym powołane przez biegłego zarządzenie) - jako niemieszczące się w kategorii źródeł powszechnie obowiązującego prawa (art. 87 ust. 1 oraz art. 93 ust. 2 Konstytucji RP) - nie są prawem materialnym w rozumieniu art. 398³ § 1 k.p.c. Nie są jednak bez znaczenia przy wykładni przepisów Wykazu A , mają one charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający i jako takie mogą mieć znaczenie w sferze

dowodowej dla identyfikacji stanowiska pracy jako stanowiska pracy w szczególnych warunkach. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, gdy nie pozostają w sprzeczności z przepisami utrzymanego w mocy rozporządzenia i wykazu A złącznika do niego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2004 r., II UK 79/04, OSNP 2005 nr 14, poz. 214 oraz z dnia 28 stycznia 2015 r., I UK 226/14, LEX nr 1645245 i powołane w nich orzecznictwo).

W uzasadnieniu biegły podkreślił, że rozporządzenie jak i zarządzenie wymieniają dwie zasadnicze czynności, które odwołujący wykonywał w całym okresie zatrudnienia w (...), to jest wykrawanie spodów na prasach i montaż obuwia z klejeniem.

Odnosząc się do czynności wywożenia odpadów po zakończeniu czynności głównych i pomocniczych, biegły wskazał, że wykonywała była w tzw. czasie przygotowawczo-zakończeniowym, bez którego proces technologiczny by nie istniał - proces produkcji obuwia przewidywał wykonywanie takiej czynności. Odwołujący, wywożąc odpady, w znaczący sposób narażony był na obciążenie układu mięśniowo-szkieletowego podczas transportu wózka i nie bez wpływu na jego zdrowie były unoszące się opary rozpuszczalników organicznych z butaprenu w tym toluen, benzen, benzyna i trichloroetylen (k. 78).

Całokształt materiału dowodowego - świadczący o tym, że na obowiązki B. Ł. składało się wycinanie skór, przyklejanie do butów pasków posmarowanych klejem, a także wywóz odpadów po produkcji - pozwala zakwalifikować pracę w spornym okresie jako wykonywaną w szczególnych warunkach.

Ostatecznie zatem nie można podzielić stanowiska organu rentowego, że Sąd Okręgowy błędnie ustalił stan faktyczny, stwierdzając, że praca wykonywana przez B. Ł. w okresie od 4.08.1975 r. do 31.07.1992 r. stanowiła pracę w szczególnych warunkach. W konsekwencji dokonania prawidłowych ustaleń faktycznych na uwzględnienie nie zasługuje także zarzut naruszenia prawa materialnego – art. 184 w zw. z art. 32 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 Rozporządzenia Rady Ministrów z 7.02.1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze.

Z uzasadnienia apelacji wynika, iż organ rentowy kwestionuje także kwalifikację prawną okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej przez wnioskodawcę w okresie od dnia 27.04.1978 r. do dnia 7.05.1980 r. (zaświadczenie z Wojskowej Komendy Uzupelnień, akta ZUS) jako okresu zaliczanego do pracy w szczególnych warunkach. Kwestię tę należy rozważyć mając na uwadze uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego z 16.10.2013 roku, sygn.: II UZP 6/13 (OSNP 2014/3/42). W uchwale tej przyjęto, iż czas zasadniczej służby wojskowej odbytej w okresie obowiązywania art. 108 ust. 1 ustawy z 21.11.1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220, w brzmieniu obowiązującym do 31.12.1974 roku) zalicza się - na warunkach wynikających z tego przepisu - do okresu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym.

Wskazać należy, iż uchwałę 7 sędziów, II UZP 6/13 z dnia 16.10.2013 r. (OSNP 2014/3/42, LEX nr 1385939, Biul.SN 2013/10/24, M.P.Pr. (...) -101) usunięto rozbieżne orzecznictwo co do zaliczania okresu służby wojskowej do okresu pracy w szczególnych warunkach. Istota podjętej uchwały sprowadza się do przyjęcia zasady, że pracownikowi, który we wskazanym terminie po zakończeniu służby wojskowej podjął pracę u pracodawcy, u którego był zatrudniony w chwili powołania do tej służby, okres służby podlega wliczeniu do okresu zatrudnienia również w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. W świetle uchwały powołane wyżej regulacje ustanawiały fikcję prawną, z której wynika, że pracownik zatrudniony w szczególnych warunkach, który po zakończeniu czynnej służby wojskowej powraca do tego zatrudnienia w przepisany terminie, zachowuje status pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach w rozumieniu § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w okresie pełnienia tej służby. Oznacza to, iż zaliczenie okresu służby wojskowej do okresu pracy w szczególnych warunkach możliwe jest w takiej sytuacji, kiedy pracownik wykonujący pracę w szczególnych warunkach powołany jest do służby wojskowej i następnie po zwolnieniu z tej służby zgłasza się do pracy w przepisany terminie. Stan prawny nie uległ zmianie po 31 grudnia 1974 r. - zasadnicza służba wojskowa nadal podlegała wliczeniu do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach. Zmiana art. 108 ustawy o

powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dniem 1 stycznia 1975 r. wynikała natomiast z wejścia w życie K. pracy (została dokonana na podstawie art. X ust. 2 pkt c ustawy z 26 czerwca 1974 r. Przepisy wprowadzające Kodeks pracy - Dz.U. Nr 24, poz. 142 ze zm.). Zmiana art. 108 ustawy z 1967 r. nie wprowadziła wówczas w nim radykalnie nowej treści, która uzasadniałaby stwierdzenie, że zasadnicza służba wojskowa nie podlega już zaliczeniu do okresu pracy w szczególnych warunkach. Przepis art. 108 ust. 1 dalej stanowił, że „Czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wlicza się pracownikowi do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby”. Nadal więc ustawodawca potwierdzał wliczanie pracownikowi okresu służby wojskowej do zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem. Kolejna nowelizacja nastąpiła dopiero na podstawie ustawy z dnia 28 czerwca 1979 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 15, poz. 97). Przepisy art. 106-108 ustawy z 1967 r. otrzymały wówczas nowe brzmienie. W art. 107 ust. 1 stwierdzono, że „Pracownikowi, który w ciągu trzydziestu dni od zwolnienia z zasadniczej lub okresowej służby wojskowej podjął pracę, czas odbywania służby wojskowej wlicza się do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął pracę, w zakresie wszelkich uprawnień wynikających z Kodeksu pracy oraz przepisów szczególnych”. W tekście jednolitym (Dz.U. z 1979 r. Nr 18, poz. 111) regulację tę ujęto w art. 120.

Pomimo zatem dwóch nowelizacji, które nastąpiły w czasie odbywania służby wojskowej przez wnioskodawcę od 27.04.1978 r. do 7.05.1980 r., cały ten okres podlega zaliczeniu jako praca w szczególnych warunkach. Byłoby bowiem rzeczą trudną do pogodzenia z zasadą równego traktowania ubezpieczonych czy nawet konstytucyjną zasadą równości wobec prawa odmienne traktowanie okresu służby wojskowej w zakresie jej zaliczania do okresu pracy w szczególnych warunkach - w zależności od okresu jej odbywania – skoro przesłankę posiadania 15 lat pracy w szczególnych warunkach bada się dla wszystkich wg stanu na tę samą datę 1.01.1999 r.

Reasumując, słusznie Sąd Okręgowy zakwalifikował zatrudnienie wnioskodawcy w spornym okresie (w tym okres zasadniczej służby wojskowej) jako pracę w szczególnych warunkach i tym samym uznał za spełniony przez wnioskodawcę warunek posiadania 15-lat pracy w szczególnych warunkach.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny na zasadzie art. 385 k.p.c. oddalił apelację organu rentowego.

O kosztach procesu za drugą instancję (w istocie kosztach zastępstwa) w sprawie orzeczono na podstawie art. 98 §1 i 3 k.p.c. w zw. art. 99 k.p.c. uwzględniając stawki wynagrodzenia radcy prawnego za obie instancje, o których mowa w § 9 ust. 2 i § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2018.265 j.t.).